

**ГРЕКО-ЛАТИНСЬКІ АФІКСИ ТА ЇХ РОЛЬ У ТЕРМІНОТВОРЕННІ
(НА МАТЕРІАЛІ ТЕРМІНОСИСТЕМИ “ENVIRONMENTAL SCIENCE”
СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)**

**GREEK AND LATIN AFFIXES AND THEIR ROLE IN TERM FORMATION
(ON THE BASIS OF “ENVIRONMENTAL SCIENCE” TERM SYSTEM
IN MODERN ENGLISH LANGUAGE)**

Ковалевська О.В.,

orcid.org/0000-0003-1244-5720

*старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Термінологічна робота здійснюється за останні десятиліття в настільки широких масштабах, що важко сказати щось нове в цій галузі. Немає єдиного розуміння основоположних термінів і місця загальної теорії термінології серед наукових дисциплін. Термінотворення має свою специфіку, яка полягає в тому, що значна кількість спеціальних слів запозичені з інших мов. Це зумовлено науково-технічним прогресом, співпрацею вчених різних країн світу. Той факт, що протягом багатьох століть невичерпним джерелом мови науки для багатьох народів були латинська та грецька, багато в чому визначило характер термінологічних систем різних наук.

У статті на матеріалі терміносистеми “Environmental Science” проаналізовано формування англійських екологічних термінів на базі греко-латинських афіксів. Говорячи про термінологічне словотворення, слід підкреслити той факт, що будь-яка термінологічна мова тісно пов'язана з основним словниковим складом літературної мови і розвивається за загальномовними законами, у тому числі словотворчими. Аналіз англійської наукової термінології показує, що деякі слова утворені за допомогою греко-латинських елементів. Разом із тим, їх роль і продуктивність у формуванні англійських термінів, які належать до сфери науки, ще недосить вивчені.

В англійській мові продуктивність греко-латинських елементів обґрунтована історично, оскільки латинська мова слугувала базою для його формування. Незважаючи на те, що досі немає однозначного вирішення питання про словотворчий статус греко-латинських формантів, деякі дослідники виділяють їх в особливий розділ словотвору, що називається афіксація. Словотвірні особливості греко-латинських елементів дозволяють використовувати їх для передачі англійських наукових і технічних термінів, у тому числі й екологічних.

Ключові слова: термін, терміносистема Environmental Science, греко-латинські афікси, формування термінів, сучасна англійська мова.

Over the last decades the terminology work has been carried out on such a wide range so that is seemingly difficult to say something new in this field. There is no common understanding of the underlying terms and the place of general terminology among scientific disciplines. Terminology as a science has its own peculiarities, which consists of the fact that a significant number of special words of speech are borrowed from other languages. This is due to the technological progress, cooperation of scientists around the world. So for many centuries the inexhaustible source of language of science for many nations were Latin and Greek and so it largely determined the nature of the terminology in various sciences.

The article is devoted to the research of Greek and Latin affixes and their role in term formation on the basis of “Environmental Science” term system in modern English language. To mention the terminological word formation, one should emphasize the fact that any terminological language is closely related to the basic vocabulary of literary language and develops according to common rules, including word formation. An analysis of English scientific terminology shows that some words are formed using Greek and Latin elements. However, their role and productivity in the formation of English terms related to the field of science have not been sufficiently studied yet.

The performance of the Greek and Latin elements is historically substantiated in English language. Although there is still no clear solution to the word formation status of the Greek and Latin formants, thus some scholars have identified them in a special section of word formation called affixation. Derivational features of the Greek and Latin elements make it possible to use them for the formation of English scientific and technical terms, including environmental ones.

Key words: term, Environmental Science term system, Greek and Latin affixes, term formation, modern English.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток науки і техніки ХХІ століття викликало порушення екологічної рівноваги, природних явищ і процесів в атмосфері нашої планети, що зробило забруднення навколишнього середовища глобальною проблемою. Це призвело до того, що з'явилися нові слова і терміни, що позначають ці процеси і засоби боротьби з ними. У зв'язку з цим можна говорити про функціонування підмови екології.

Актуальність теми цієї роботи визначається теоретичним і практичним значенням спільних досліджень в області англійської термінології на основі греко-латинських афіксів, які мають у період інтенсивного розвитку міжнародних контактів особливу важливість, а також конкретними проблемами окремих підмов і проблемами антропогенного впливу на природу, які впливають на життєдіяльність живих організмів

і навколишнього середовища. Будь-яка термінологія виконує важливу роль в науковому пізнанні, оскільки вона є джерелом отримання, накопичення та зберігання інформації, а також засобом передачі науково-технічних знань.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання теоретичних проблем термінознавства, походження та розвитку окремих терміносистем, особливостей функціонування термінів мають давню історію свого дослідження в працях Г. Винокура, О. Реформатського, Д. Лотте, О. Ахманової, М. Баскакова, Т. Канделаки, В. Даниленко, В. Лейчика, О. Суперанської.

У сучасній лінгвістиці проблеми термінології постійно перебувають в центрі уваги науковців. Цими проблемами займаються Комітет наукової термінології НАНУ, відділ термінології Інституту української мови НАНУ, багато лексикологів. Новітні теоретичні дослідження представлені в працях Л. Полюги, І. Кочан, Г. Мацюк, Л. Симоненко, О. Тараненка та інших.

Об'єктами мовознавчих досліджень у різні роки стали галузеві терміносистеми: економічна (Т. Панько, О. Покровська), психологічна (Л. Веклинець), геологічна (М. Годована), юридична (О. Сербенська), гідромеліоративна (Л. Малевич), нафтогазова (С. Дорошенко), медична (І. Корнейко, Н. Місник, Т. Лепеха), образотворча (Б. Михайлишин), релігійна (З. Куньч), військова (Т. Михайленко, Л. Мурашко), друкарська (Е. Огар), дипломатична (Н. Поліщук). Праці названих дослідників орієнтовані на вивчення особливостей відповідних терміносистем, їх структурно-семантичних особливостей, проблем кодифікації та специфіки функціонування.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення особливостей афіксів греко-латинського походження на матеріалі терміносистеми *Environmental Science* сучасної англійської мови. Згідно з метою дослідження були поставлені такі завдання: визначити специфіку англійського термінотворення, розглянути формування англійських термінів на базі греко-латинських афіксів; визначити роль афіксів греко-латинського походження у формуванні англійської термінології.

Виклад основного матеріалу. Розвиток термінологічного словотворення – це цілеспрямований процес, пов'язаний із потребою в найменуванні нових понять, що виникають у результаті становлення і подальшої диференціації науки.

Термінологічні одиниці надходять до мови різними шляхами. Термінологічний словотвір екологічних термінів в англійській мові здійснюється за такими напрямками: морфологічний і немор-

фологічний. Суть морфологічного способу словотворення полягає в поєднанні твірного елемента (твірної основи чи слова) та словотвірного афікса (суфікса, префікса). Як зазначає Т. Панько: «у морфологічній структурі термінів, утворених шляхом афіксації, органічно закладені основи структурної систематизації, що має першочергове значення для термінології» [1, с. 120]. Отже, для творення нових назв цим способом екологічна термінологія слугує певним арсеналом словотвірних афіксів і моделей, які певним чином вказують на місце того чи іншого терміна в терміносистемі.

В англійській екологічній термінології морфологічний спосіб словотворення є досить продуктивним. До **афіксального** словотворення належать терміни, утворені способом **префіксації** (*an + hydrous, bio + sphere, infra + structure, thermo + meter*), **суфіксації** (*flor + al, mamma + ry*) або **парасинтезу**, тобто префіксально-суфіксальним способом (*hydroponic*).

Автор проаналізувала 122 терміни на матеріалі статей журналу www.sciencedaily.com, що є об'єктом цього дослідження, та виявила, що 18% термінів освічені суфіксальним способом (*excessive* (4), *progressive* (8)), 8% термінів освічені префіксальними способом (*Resource* (5), *cooperation* (82)), 35% термінів освічені префіксально-суфіксальним способом (*resalinization* (37), *unproductive* (109)), 3% термінів утворені словоскладанням (*underflow* (6), *waterway* (96)), 3% термінів-гібридів (англійська + грецька чи латинська) (*submerging* (103)) і 17% термінів, які зберегли форму латинських і грецьких слів (*palma* (12), *animal* (52)).

Отже, найпоширенішим способом словотворення екологічних термінів є афіксація, більша кількість термінів утворені префіксально-суфіксальним способом.

1. Суфіксальний спосіб

Для утворення термінів, які стосуються певної частини мови, використовується ряд суфіксів, які в межах цієї частини мови становлять лексико-семантичні групи слів. Суфікс є основним показником приналежності терміна. Для суфіксального інвентарю англійської мови виділяють 164 суфікси. Якщо брати до уваги тільки ті, які особливо поширені в екологічній термінології, то варто проаналізувати 46, і тільки п'ять із них є високопродуктивними в термінології екології. Для екологічної термінології англійської мови характерне використання суфіксів греко-латинського походження, але не всі вони характеризуються однаковою частотою вживання. Найбільш споживані суфікси *-tion, -ing, -ment*. Так само важливою особливістю суфіксального способу термі-

нотворення є те, що майже всі терміоеlementи грецької мови були запозичені з латини.

У таблиці 1 наведено приклади найбільш широко використовуваних латинських суфіксів.

Проаналізувавши прості терміни з точки зору суфіксального способу утворення, можна зробити висновок, що в підмові екології функціонують прості терміни, що містять в собі греко-латинські суфікси *al-*, *ing-*, *ment*, *-ive*, а також зустрівся суфікс романського походження *-tion*, причому він і став найбільш продуктивним у цій вибірці.

Загалом суфіксація є досить поширеним явищем в екологічній термінології, оскільки суфікси виділяються не тільки в складі простих однослівних термінів, але й у складі більшості складних термінів, входять до складу структури багатьох елементів термінологічних поєднань. Оскільки мова екології традиційно формувалася на основі класичних мов і спектр значень терміоеlementів дуже великий, що й пояснює використання в екологічній термінології більшої кількості латинських суфіксів.

2. Префіксальний і префіксально-суфіксальний способи

Проведене дослідження екологічних термінів показало, що при утворенні термінів використовуються префікси з класичних мов (таблиця 2).

Префіксальний спосіб досить поширений у підмові екології, з його допомогою утворена

значна кількість термінів, які здебільшого реалізується префіксально-суфіксальним способом: *hydro-chemic-al* (гідрохімічний), *re-product-ive* (репродуктивний).

Входження греко-латинських термінів у національну термінологічну систему супроводжувалося процесом їх демотивації, стиранням метафор, що знімало полісемію і дозволяло більш строго виконувати вимоги однозначності терміна і впорядкованості термінології. На базі готових класичних термінів і моделей їх утворення вилучали словотворчі елементи (кореневі й афіксальних морфеми), які отримували спеціалізацію, набували універсального наукового характеру і міжнародного статусу.

Потужний вплив на формування національних термінологій справив словотвір за аналогією, при якому терміни та окремі терміоеlementи створювалися за зразком наявних у класичних мовах похідних слів і моделей їх утворення. Наприклад, за аналогією з існуючими в грецькій мові пов'язаними складними морфемами *-logia*, *-graphia*, *-metria* (*micrometeorology*, *topography*, *thermometry*), що виконують систематизуючу і класифікуючу функції.

Крім інтернаціонального термінологічного пласту в європейських мовах формувалася пласт позначення наукових понять, тобто становлення

Таблиця 1

Латинські суфікси, найбільш часто використовувані в екологічній термінології англійської мови

Латинський суфікс	Значення суфікса	Приклад
-al	Стан	Environmental – який належить до довкілля, екологічний
-ing	Утворювання іменника	Sampling – вибіркве дослідження
-tion	Дія або її результат	Adsorption – поглинання
-ment	Дія	Nourishment – живлення
-ive	Якість	Progressive – прогресуючий

Таблиця 2

Грецько-латинські префікси, найбільш часто використовувані в екологічній термінології англійської мови

Грецький префікс	Значення суфікса	Приклад
a - (an-)	Заперечення, відсутність	Anaerobic – анаеробний
dis -	Протилежна дія або заперечення	Dissolve – розчинити
de-	Усувати, видаляти	Depopulation – винищення населення
re-	Повторюваність дії	Reuse – повторне використання
macro-	Розмір, збільшення	Macroconsumer – споживач, який поглинає інший організм
eco-	Зв'язане з екологією	Ecology – екологія
hydro-	Зв'язане з водою	Hydropower – гідроелектроенергія
micro-	Розмір, зменшення	Microflora – флора мікросередовища

Типи значень префіксів у термінах латинського і грецького походження

Типи значень	Префікси латинського походження	Префікси грецького походження
1. Локативне	Extra – (extracellular), Inter – (intercontinental), Sub – (subtropical)	Hypo – hypodermis Peri – (periderm) Exo – (exodermis), Meso – (mesosphere)
2. Процесу	Ab – (absorption) De – (depopulation) Dis – (displacement) Ex – (exfiltration) Re – (reproduction)	Ana – (anastatic), Apo – (aposematic)
3. Негативне (відсутність, усунення, заперечення)	De – (denudation) Dis – (disclimax) In – (inaccessible)	A – (avert)

національної термінології здійснювалося на основі двох джерел: на базі греко-латинського фонду та на базі споконвічної національної мови. Це розширювало дублетність, яка вже існувала в античній термінології за рахунок паралельного використання латинських і латинізованих грецьких позначень, які доповнювалися споконвічними, наприклад грец. *Aeros* – англ. *Aerobic*, лат. *Floris* – англ. *Floral*.

Під час дослідження автор виявила, що загальна класифікація греко-латинських афіксів відсутня. Тому далі автор розглядатиме суфіксальні терміноелементи з точки зору їх морфологічних властивостей, а префікси – з точки зору семантики. Таке рішення було прийнято на підставі того, що на відміну від суфіксальних терміноелементів префіксальні терміноелементи, приєднуючись до кореня слова, наділяють його певним значенням в той час як суфіксальні терміноелементи здебільшого є показниками часткової приналежності.

2.2 Семантичні характеристики греко-латинських префіксів

В екологічній термінології можна виділити три головні типи значення греко-латинських терміноелементів – просторове, значення процесу і негативне значення (табл. 3).

Висловом **просторових** значень слугують більшість префіксів. Серед просторових префіксів найбільше таких, що позначають місце розташування: *extra-*, *inter-*, *sub-*, *hypo-*, *peri-*, *meso-*, а також префіксів, які позначають процес: *ab-*, *de-*, *dis-*, *ex-*, *ana-*, *apo-*. Просторовий терміноелемент *inter-* слугує для позначення проміжного положення та висловлює іноді проміжок у часі (*inter-*)

intermediate «займає проміжне положення».

Висловом **негативних** значень слугують шість латинських (*in-*, *dis-*, *de-*) і один грецький (*a-*) префікс: *inaccessible* «недоступний», *avert* «запобігати».

Аналіз семантики префіксальних елементів латинського та грецького походження, результати якого можна побачити в таблицях, дозволив виявити специфіку їх використання в екологічній термінології.

Висновки. Під час дослідження автор проаналізувала основні способи термінотворення сучасної англійської мови на базі терміносистеми *Environmental Science*. Проведені спостереження дають змогу констатувати, що в досліджуваній терміносистемі переважна частина екологічних термінів утворена за допомогою греко-латинських терміноелементів.

Найпоширенішим способом словотворення екологічних термінів є афіксація, більша кількість термінів утворена суфіксальним (18%), префіксальним (8%) і префіксально-суфіксальним (35%) способами, 17% термінів, які зберегли форму латинських і грецьких слів. Роль греко-латинських афіксів обґрунтована історично, оскільки класичні мови слугували базою для формування екологічних термінів.

У **перспективі** дослідження – визначити шляхи та способи творення екологічних найменувань, виділити продуктивні термінотвірні моделі на позначення основних груп екологічних понять, описати семантичний спосіб термінотворення екологічних термінів (метафоричні і метонімічні перенесення).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Панько Т.І. Українське термінознавство : Підручник. Львів. 1994. 215 с.
2. Харчук Л. Суфіксація як продуктивний спосіб творення електроенергетичних термінів / Лілія Харчук // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2012. № 733. С. 161–165.

3. Dictionary of Environmental Science. Copyright by The McGraw-Hill Companies. USA, 2003. DOI: <http://doi.org/10.1036/007143397X>.
4. Oxford American Dictionary. Oxford Univ. Press, 2005.
5. Science daily. *Науковий електронний журнал.*, 2020. URL: <https://www.sciencedaily.com/>.

УДК 811.111-342

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.14-1.23>

ЗАСОБИ ПРОСОДИЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ АМЕРИКАНСЬКИХ ЛЕКЦІЙ ЯК ПОКАЗНИК КУЛЬТУРИ МОВЦЯ

METHODS OF PROSODIC REALIZATION OF AMERICAN LECTURES AS AN INDICATOR OF SPEECH CULTURE

Коваль Н.О.,

*orcid.org/0000-0003-3976-8503**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів
факультету романо-германської філології
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

Це дослідження належить до галузі соціофонетики та стосується акустичних особливостей мови, які корелюють із реальним соціальним контекстом. Метою статті є визначення просодичних засобів акцентної реалізації інформаційних центрів на вибірці американських лекцій. Під акцентуацією, або акцентним виділенням, в даній роботі розуміється реалізація ритмічної структури слова в потоці мовлення за допомогою посилення одного складу або складів за рахунок сукупності акустичних параметрів, характерних для даної мови. Основним матеріалом дослідження слугували 30 аудіо записів лекцій на філологічну тематику Френка Тріплетта.

Лекція є матеріалом, що адекватний меті дослідження. Оскільки будь-яка лекція є в тій чи іншій мірі продуманою, а також переслідує цілком конкретні цілі, то використання усіх рівнів мовної структури є цілеспрямованим, свідомим та закономірним. Оскільки аналізовані лекції вимовляються перед аудиторією без опори на письмовий текст, цілком очевидно, що їх слід віднести до спонтанного монологічного мовлення.

Відповідно до традиції композиційного членування лекції, в кожній із вивчених лекцій було виділено такі композиційні частини: вступ, основна частина та висновок. Аудиторами виступали носії мови, освічені американці, які викладають англійську на мовних курсах. Зважаючи на завдання дослідження, аудиторам було запропоновано: 1) виділити із записаних фрагментів відрізки, в яких реалізуються основні ознаки вступної, основної та заключної частин лекцій; 2) визначити інтонаційну структуру записаних текстових відрізків; 3) визначити акцентні інформаційні центри; 4) описати специфіку використання просодичних способів акцентуації інформаційних центрів. Крім перцептивного аналізу (аудіювання), в процесі роботи з матеріалом проводився короткий лексико-граматичний аналіз мовного оформлення досліджуваних лекцій.

Отже, під час дослідження автор дійшов до певних висновків: американські лекції характеризуються рідкісним використанням емпатичних центрів, монотонним темпом та нечітким просодичним акцентуванням реалізації інформаційних центрів.

Ключові слова: соціофонетика, просодія, інформаційна структура, лекція, вступ, основна композиційна частина, закінчення, емпатичний центр.

This study relates to the field of sociophonetics and deals with those acoustic peculiarities of speech that correlate with the real social context. The purpose of the article is to identify the prosodic means of accentuation of information centers on the sample of American lectures. By accentuation, or accent realization, in this work is understood the implementation of the rhythmic structure of the word in the flow of speech by amplifying one syllable or syllables due to the set of language's acoustic parameters. The main research material was 30 audio recordings of lectures on philological topics made by Frank Triplett.

Lectures are adequate to the purpose of the research. Since any lecture is thought-out to one degree or another and also pursues very specific goals, the use of all levels of the language structure is purposeful, conscious and natural. Since the analyzed lectures are spoken to the audience without relying on the written text, it is quite obvious that lectures should be attributed to spontaneous monologue speech.

In accordance with the tradition of lecture's composition, the following compositional parts were distinguished in each of the studied lectures: introduction, main part and conclusion. The speakers were educated native Americans who teach English in language courses. Based on the objectives of the study, the auditors were asked to: 1) isolate from the recorded fragments segments in which the main features of the introduction, main and final parts of the lectures are realized; 2) determine the intonation structure of the recorded text segments; 3) identify focal points of information; 4) describe the specifics due to prosodic methods of accentuation of information centers. In addition to perceptual analysis (listening), in the course of work, the author conducted a short lexico-grammatical analysis of the studied lectures' prosody.